

HOVÁ JUTUNK?!

ÍRTA:

ÉHEN GYULA.

SZOMBATHELY

NYOMATOTT SEILER HENRIKNÉL

„ V i s s z a v o n á s d ű l t a n e m z e t ű n k e t .
V í v t u n k h a r c o t h á r o m s z á z a d o n :
S a h í r m é g i s v i t t e n a g y ű e v ű i i ű k e t
V í l á g s z e r t e s e b e s s z á r n y a k o n .
D e a l í é k e . m e l y m o s t é l k ö z ö t t ű n k
E l z s i b b a s z t j a é l e t ű n k e r é t , –
S B á r s z é n a n a p . m e l y m o s t é g f ö l ö t t ű n k :
F é l t j ű k m é g i s n e m z e t ű n k n e v é t ! ”

Szerző.

I.

A mely nemzet nem érti meg geniusát: a mely nemzetnek nincs politikai ideálja, melynek megvalósítására öntudatos törekvéssel h a t n i egyúttal erkölcsi kötelességének is tartja: annak nincsen jövője sem! – Kiszárad, kidől az lassú hervadással. mint a fa. mely életerejétől megfosztva, törpén hullatja el lombját, virágait, inig egy szélroham porba dönti koronáját, – Szerteroncsolódik az, mint a hajó. mely bizonytalan irányban hanyódik-vetődik a tenger habjai felett, melyet a gyorsan változó politikai események egyetlen hullámcsapása darabokra tör: nem hagyván egyebet maga után, mint ősi nagyságának hírét, emlékét!

Ha végig tekintünk Európa élő és művelt nemzeteinek azon során. mely nemzeti egyöntettségében és anyagi erejében, nemcsak létének biztosítékát, hanem a jövőre nézve egyúttal, hatalmi állásának fokozatos fejlődését is bírja; úgy azok történeti múltjának kutatása nyomán. csakhamar inog kell győződnünk arról, miszerint politikai jelentőségük, nem az események véletlen találkozásának kedvező eredménye, – hanem oly tény, oly állapot, melyet évszázadokon át. szigorú következetességgel folytatott öntudatos törekvés szült: a mely törekvésnek a nemzet geniususa s politikai ideálja szabta meg rendeltetését és jelölte ki irányát.

Ha őseink vérén szerzett hazánk ezeréves múltjára visszatekintünk, és jelen korunk állapotát annak eredménye gyanánt szemléljük: úgy a történeti események szigorú mérlegbe vetésével.

úttűv, v okunk nincs az elégtelenségre: – mert hiszen nemzetiségünk és állami önállóságunk el vitázhatlan ténye számunkra is kijelölte a helyet Európa nemzeteinek sorában. – Ámde ha hazánk jelenlegi állapotát, politikai igazgatását s anyagi helyzetét, oly alapgyanánt vesszük, melyre jövőnknek épülnie kell: akkor lelkünk elszorul és szomorodott szívvel, kétkedőleg kérdezzük önmagunktól, hogy: „képesek leszünk-e állami létünket fentartani? magyar nemzet maradunk-e? vagy pedig anyagilag elszegényedve, nemzetileg szétforgácsolva elveszítjük történelmi jelentőségünket és a fejünk felett összecsapó kettős hullám eltemet bennünket örökre!”

Napjainkban a politikai események oly rohamosan fejlődnek, hogy lehetetlen lie nem látni azt. miként Európa szinpadán nem sokára oly dráma fog lefolyni, melynek hatása alatt, tán egy birodalom hull romokra s esik áldozatul! Avagy ki kétkedik a felett. hogy a legközelebbi múltban, annyi élet árán vívott orosz-török háború, nem azon romboló vihart jelezte, mely a török birodalom végromlását tűzte ki feladatul? – Az évszázadok óta, oly szívós következetességgel jelentkező orosz törekvés, levetkezve végre az elnyomott keresztyének felszabadításának álleplét, a nemzetiség kérdésének nyílt ürügye alatt iparkodik birodalma határait kiterjeszteni és ezáltal Európa feletti hatalmát biztosítani. – A keleti kérdést, vagyis a, szlávégység létesítésének kérdését tehát, ha a világeseemények Európában már napi rendre tűzték, ha ezzel összhangzásban tán a németegység kérdésének megoldása is szőnyegre kerül: ha .mindezeknél fogva, az egész Európa tevékenységét magával ragadó vihar, bennünket készületlenül talál: akkor jaj nekünk! – Mert hiába hivatkozunk ezeréves múltunkra, hiába hivatkozunk létjogunkra: ha hiányozni fog az anyagi erő és nemzeti egység. – az ár elsöpör bennünk s leszünk saját hazánkban idegen nemzetnek nyomorult alattvalói.

Tán nemzetiségi érdekeink nem ismerése és az ebből kifolyó hiu félelem hangja az, melyet imént kifejeztem? Nem, bizonyára nem. Mert hiszen éppen az adott viszonyok szigorú bírálata, a meztelen tények elfogulatlan szemlélete adott ez irányban életét

meggyőződésesnek: és ha ezekből következtetést vonunk hazánk jövőjére; ha kormányunknak véghetetlen indolentiáját ezentúl is érvényesülni látjuk a keleti kérdéssel oly szoros kapcsolatján álló magyarországi, pánszláv törekvésekkel szemben: akkor a bekövetkező szomorú események fájdalmasan igazolni fogják meggyőződésain valóságát: csakhogy az akkor felhangzó jaj kiáltás, az akkor ömlő könnyek, nem hozzák helyre többé vétkes mulasztásainkat.

Mindenki előtt ismert tény az, hogy Magyarországnak hat millió a tisztán magyar nemzetiségű lakossága; míg a szláv elem egy millió nyolczszáz ezer és így az összes lakoságnak közel egy tizenkettedét teszi. – Ebből kiindulva figyelemre méltó körülmény az, hogy Magyarországnak az említett hat millió magyar áll a hét millió nem magyarral szemközt. Ismert körülmény továbbá az is, hogy kiválóan a jelen évtized folyamán, tehát éppen azon időben, mikor Oroszország keleti törekvései, oly kérlelhetetlen tényekben nyilvánulnak, – orosz izgatások, anyagi s szellemi támogatásokkal, mily veszélyes mértékben léptek fel a pánszláv izgatások hazánk tótajkú megyéiben; – most már tehát, ha kormányunk a kezeibe letett hatalom legszigorúbb eszközeivel nem iparkodik minél előbb elfojtani azon veszélyes lángot, mely oly rakoncátlanul ütötte fel magát hazánk felvidékén; – ha összefont, karokkal, behunytt szemekkel nézi kormányunk továbbra is aljas üzelmeit az orosz rubelokkal vásárt ütő pánszláv ügynököknek: akkor csak vessünk számot szomorú jövőnkkel; mert a mely házban fegyveres rablóbanda ütötte fel tanyáját, annak féltékenyen őrzött legdrágább kincse sem marad menten a rablók szennyes kezétől!

Magyarország azon ország, melynek nincs hivatása külterjeszkedés által hatalmát emelni; mert hiszen e kívül anyagi ereje is hiányzik. – Ije a nemzet géniuszának megfelelő kormányforma mellett igenis szent és elmulaszthatlan kötelessége felismerni és követni szigorú következetességgel azon utat, melyet sorsa kijelölt; szent és szigorú kötelessége a kormánynak egy testté, egy szilárd egységgé tömöríteni azon különböző nemzetiségeket, melyek hazánk földjét lakják; s a kezeire letett hatalom legszigorúbb eszközei

segélyével köteles megszüntetni, kiirtani mindazon törekvéseket, melyek a nemzetegység létesítésének céljára, bármily csekély részben is veszélyesekké válhatnak.

Mert ha önerőnkben nem bírjuk jövőnk biztosítékát: ha tétlenül nézzük, hogy saját nemzetünk kebelében készül a fegyver, mely életerünket segíti ketté vágni: ha egység helyett ellenérdekszülte szétziláltság jellemzi létünket; az esetben a vihar eltipor, az ár elsodor bennünket. – Míg nemzeti egységünk sziklafaláról a hullám visszacsapódik és állami létünk örök időkre biztosítva van.

Mi kötelessége volna tehát e részben a kormánynak? Melyek tehát azon eszközök, miknek segélyét a kormánynak igénybe kellene venni?

A kormány kötelessége első sorban az, hogy emelkedjék a pánszláv törekvések előállott veszélyének színvonalára; tűzze ki feladatul ezek gyökeres kiirtását és igyekezzék Magyarország nemzetiségeit egy szilárd egységgé tömöríteni. – A kormány kötelessége másodsor, törvényhozás útján oly intézmények létesítéséről gondoskodni, melyek eltéveszthetlenül elősegítik az előbb jelzett cél elérését.

Eészemről pedig a jelzett cél elérésére határozottabb, hatalmasabb eszközt nem ismerek, mint az állami közige g a ζ g a t á s η a k létesítését.

Nem akarom hazánk belkormányzatát s ebből folyó intézményeit, magasabb állami érdekeinkkel összezavarni; – nem kívánom hangsúlyozni e helyen tehát azon közegelületlenséget sem, mely oly hangosan sürgeti a korhadt municipális rendszer megszüntetésével, egy határozottabb alakkal bíró, egészségesebb, célra vezetőbb közigazgatásnak felállítását; – hanem az ideál, mely szemeim előtt lebeg akkor, midőn hazánk jövőjéről, létérdekeiről van szó, nem más, mint a szóba hozott állami közigazgatásnak, oly hathatós eszköz gyanánt való elismerése, mely kizárólag képes csak gyökeresen kiirtani azon államellenes törekvéseket, melyek oly vakmerő szemtelenséggel, oly buja tenyészettel vertek gyökeret hazánk tótajkú megyéiben.

Grünwald Béla, nemzetiségi érdekeinknek oly kiváló tehetségű

irodalmi képviselője „A felvidék” című jeles politikai tanulmányában konstatálja, hogy hazánk tótajkú megyéiben. 876 pap közül 357: 1631 tanító közül 993 a pánszláv párt szolgálatában áll; ezeken kívül egy mérnök, 5 orvos, 68 ügyvéd, 4 megyei tisztviselő, 98 községjegyző. 30 egyén a bíróságoknál s más hivatalos minőségben 2 királyi közjegyző, 1 királyi adófelügyelő, 8 gymnasiumi tanár, 10 távirász és 11 postamester áll a pánszláv ügynökök sorában, kik nemzetellenes törekvéseikkel a legkomolyabb veszélylyel fenyegetik hazánk jövőjét. – Rámutat továbbá a papnöveldekre, a tanító képezdekre, melyekben minden akadály nélkül adják meg azon veszedelmes irányt, mely nemzeti érdekeink megsemmisítését tűzte feladatul. – Utal a felvidéki sajtóra, mely leplezetlenül, hallatlan vakmerőséggel izgat a magyar nemzetiség ellen. Minő következtetést vonhatunk tehát ezen adatokból? Egyebet bizonyára nem, mint kormányunknak azon megbocsáthatatlan mulasztását, mely szerint a veszélyt látva nem iparkodik a kezeire letett hatalommal oly eszközökhöz folyamodni, melyek segítségével a szemlátomást nagyobb mérvben mutatkozó baj orvosolható lenne!

A fennálló közigazgatási szervezet mellett hiába is küldené le a kormány a megye tisztviselőihez, oly értelmű legszigorúbb rendeleteit, melyek a pánszláv áramlat meggátlását és a megzavart nemzetiségi viszonyok helyes mederbe leendő visszavezetését tennék kötelességül: mert a hol a megyei tisztviselő egyéni érdeke, oly szoros összeköttetésben áll azon áramlattal, melynek meggátlására utasított: mert a hol saját és családjának megélhetési eszközét vagyis hivatalát, függetlenségének feláldozása és a jelzett irányban rárótt hivatalos kötelezettségének elmulasztásával kénytelen oly féltékenyen őrizni: ott erélyt, eredményt nem várhatunk; hanem a rendelet marad írott malaszt vagy tán alapja egy sereg valótlan-ságot tartalmazó jelentéseknek.

Az állami közigazgatás rendszere által függetlenített, erélyes, igazi magyar érzelmű, képzett tisztviselő karra volna tehát, az idegen nemzeti törekvésekkel szemben, szükség: mely nem várna még felsőbb utasítást sem, – hanem áthatva a fenyegető veszély nagyságának tudatától, áthatva a hazafiságszülte kötelesség érzetétől.

hatalmának teljes súlyával, tevékenységének egész erejével oda hatna, hogy az állami létünket veszélyeztető pánszláv törekvések gyökeresen kiirtassanak.

A eljárás első tisztviselője, ki közvetlen a néppel érintkezik, ki befolyását érvényesíti a közigazgatás minden ágában, kinek tekintélyét a függetlenség biztosítaná; kinek öntapasztalatain alapuló és a valóságnak nem megfelelő jelentései, tájékozást nyújthatnának a kormány kötelességszerű gondoskodásának, – mennyi üdvöset tudna teremteni, mennyire más alakot nyújtana azon iránynak, mely a jelen szomorú viszonyai között csak hazafiúi komoly aggodalmainknak képezheti alapját.

A pap, ki hivatta van a község szellemi vezetésére, a tanító ki a zsenge gyermekek lelkébe hinti a tudásnak első csiréit, ki megveti az első alapot, melyből később a hazaszeretet, de viszont a nemzetiségi gyűlölet hajtásai is kiemelkednek; a községjegyző ki folyton a köznéppel érintkezik, ki a lakosság tanácsadója: – nem-e fog megfélemlülve visszariadni minden nemzetellenes izgatástól, ha látja, ha tapasztalja, hogy a független közigazgatási hatóság éber figyelemmel kíséri minden mozdulatát, ha érzi, hogy ezirányban érvényesíteni kívánt legcsekélyebb ténye, hivatalos állásának elvesztését vonhatja maga után? Míg így nyíltan támadnak nemzetiségünk ellen; mert nincs állami intézkedés, mely akadályt vetne törekvéseiknek; nincs hazafias szellemtől áthatott független közigazgatási tisztviselő kar, mely vasveszszővel verné szét a szennyes lelkületű czudar hadat, s mely egyúttal buzgó apostolként hirdetné a hazafiság és létfontartó magyar nemzetiségnek ígét.

Hová jutunk? ha kormányunk még annyi figyelmeztetés után sem látja át a pánszláv áramlatnak romboló hatású veszélyességét, Hová jutunk? ha kormányunk nem bírván fölülemelkedni az adóztatási politika mindennapias színvonalán, saját hatáskörén belül nem intézkedik; ha nem nyúl oly hatalmas eszközökhöz, melyek segítségével alapjában megtámadott nemzetiségi s ebből kifolyó létérdeünk megmenthető volna.

Sokkal láthatóbb a veszély, semhogy azt tovább is rejtegetni lehetne; sokkal kézzel foghatóbb az állami közigazgatás eszközének

szükségessége és egyéb tekintetheti is helyessége, semhogy félni lehetne a magyar parlament olynemű pártgyűlölet szülte ellenszenvétől, mely koczkára vetné ez intézménynek törvény erőre leendő emelését.

Kisebb tekintetek vonhatnak erős válaszfalat párt és párt között; de szentül meg vagyok győződve, hogy akkor, midőn a haza létének biztosításáról van szó, akkor megszűnik minden pártkülömbözet és úgy óhajtás, – mint akaratban a parlament tud együtt erezni és együtt tenni!

Kormányt tehát oly statusférfiakból, kiknek van politikai ideálja; kormányt, mely főtörekvését az állami közigazgatás létesítésére s így hazánk jövőjének biztosítására fordítja!

II.

Képzeltünk-e egyetlen, igaz hazaszeretettől áthatott honfiút az országban, ki nem óhajtaná nemzetét önállónak s függetlennek ismerni a szó legnemesebb értelmében? – Van-e magyar, kinek nem lebeg ott szüntelen szemei előtt a szabadságnak legszentebb eszméje, oly magasztos cél gyanánt, melynek elérésére törekedni elmulasztatlan kötelességének is tartja? – Bizonyára nincs! – Csakhogy midőn a legmagasztosabb célra irányzott törekvésnek oly körülmények állják útját, melyeket legyőzni nem lehet, melyek siker helyett talán végromlásba vezetnek, – akkor a higgadt tapintat, a statusférfiúi bölcsesség mit tehetne mást, mint megalkudva az adott körülményekkel, a lehetőség határain belül iparkodik a kezeibe letett hatalom eszközeivel hazájának anyagi és szellemi jólétét emelni, nemzetiségi érdekeit megóvni, s így a nemzetet közvetett módon közelebb vinni kitűzött céljához.

Ebből kiindulva magyar parlamentünkben a függetlenségi pártnak azon törekvését, mely szerint legyünk Ausztriától minden tekintetben önállók és függetlenek, elvileg bármily magasztosnak tartom, kénytelen vagyok oly álomkép gyanánt tekinteni, melynek megvalósítása a mai politikai viszonyaink között még a világos lehetetlenségek közé tartozik.

A világeseeményeket mesterkéltnél még inkább felszínre hozni nem lehet; és ki ezek előidőzésére munkál, az veszélyes játékot űz. Így ha a magyar nemzet teljesen függetlenné igyekeznék magát tenni

Ausztriától: e törekvés vésthozó következményeket vonna maga után; mert hisz ez nem volna egyéb, mint az európai békének szándékos felzavarása.

Nem kell attól tartanunk, hogy Magyarország függetlenségének kérdése oly lejátszott szindarab, mely többé előadásra nem kerül! Eljön még az idő, midőn nem párttörekvések, még nem is nemzeti összhangzó akarat, hanem következetesen fejlődő, oly külpolitikai események vetik azt felszínre, melyeket megakadályozni éppen nem lehet, – Vagy talán Németországnak a nagy német egységre törekvő politikáját nem tekinthetjük ily epochalis esemény gyanánt? A mily vas következetességgel űzi Oroszország keleti politikáját, – Németországnak szintűgy politikai ideálját képezi a vele testvér nemzetiségű Ausztriának hozzá csatolásával, a nagy Németbirodalomnak létesítése. – Ha eljön tehát az öntudatos törekvéssel folyton közelebbre hozott azon pillanat, midőn az éjszaki koloszsus hazánk egyik, a német nagyhatalom pedig másik határáig terjeszti ki birodalmát: nem-e fog ekkor egy óriási, egész létünket magában foglaló kérdőjel gyanánt előttünk állni hazánk függetlensége?

Ne téveszszük el tehát szemeink elől hazánk függetlenségének szent eszméjét, csakhogy midőn szívünk ezen eszme hatása alatt a legnemesebb hazafiúi érzellemmel telik el, – ugyanezen pillanatban gondoljunk egyúttal azon eszközökre, melyek nélkül önállóság helyett szétzüllés, függetlenség helyett pedig legborzasztóbb halál vár nemzetünkre. Nem elég tehát, hogy szóval és érzellemmel szeressük hazánkat, hanem vigyünk a mellett okos politikát; főtörekvésünk nemzetiségi érdekeink megóvására irányuljon; és nem csekélyebb erővel és tehetséggel iparkodjunk nemzetünk anyagi és szellemi fejlődését előmozdítani; mert hiszen egy ország fenállásának biztosítékát, nagyrészt honpolgárainak anyagi és szellemi kultúrájában bírja.

A fentebb jelzett német politika kétségtelen bizonyítéka gyanánt vívott 1866. évi osztrák-porosch háborúnak, Ausztriára nézve kedvezőtlen kimenetele, minő eredményt hozott volna Magyarországra nézve, ha a felszabadulás kínálkozó alkalmának mámorában,

oly követelésekkel lépett volna le, melyek a teljes szétvállalás s így a „független” Magyarország eszméjét czélozták volna érvényre emelni? Bizonyára meddő törekvés lett volna, mely tán a ezélra vezetett siker helyett, ennek kockázatát is követelte volna áldozatul! Nem volt tehát más mód, mint statusférfiti tapintattal megragadni a kínálkozó alkalmat; megállapítani az egyezés föltételeit és elfogadni ezt oly alapul, mely kétségtelenül megtermi szép gyümölcseit, ha öntudatos törekvéssel, a nemzet anyagi és szellemi erejének mérlegbe vetésével iparkodunk azt fejleszteni, kiszabott korlátait akként bővíteni, hogy áldást, jólét eredményezett volna hazánkra nézve.

Midőn tehát az 1867. évi kiegyezés ténye előttünk állott változhatlanul, felesleges volt annak részleteit, véget nem ismerő parlamenti szónoklatokkal feszegetni; önhitt szemrehányásokkal megtámadni, s így meddő vitákkal vonni el akkor az időt, a midőn oly sok feladat várt megoldásra. – Ha tehát a volt baloldálnak bűnét emez indokolatlan és czéltalan idővesztegetés képezi, – ugy a kormányra jutott Deák pártnak bűne sokkal nagyobb, mert hiszen ő lett volna hivatva a megvetett alapon tovább indulni, azt bővíteni s ezáltal közelebb vinni nemzetünket czéljához. Úgyde a meglévő hatalom iránt táplált hiu féltékenység, a helyzett uralma, mely mámorában a haza sorsát is gyakran feledteti; erőt vett a deák-párti kormányon; és a helyett, hogy legfőbb tevékenységét a haza anyagi és szellemi jólétének emelésére fordította volna; a helyett, hogy üdvös intézkedéseivel közmegelegedést eszközölt volna az országban: törekvése csupán a kormány, a párt hatalmi állásának támogatására irányult; és pedig igen sokszor a közérdek rovására; minélfogva eltéveszté szemei elöl azon ideált, mely a letett alap a l k o t ó j á t vezetete.

Mit tett a kormány tehát oly hosszú évek során? Semmit s igen sokat, mert a mit tett, annak alapeszméje nem volt más, mint hatalmának szilárdítása. – Érdemileg oly pusztá oly sivár a tér, melyet annyi éven át elfoglalva tartott, hogy néhány idegen földből átültetett fonyadt virágon kívül csak a meghiúsult remények és a nemzet bizalmának romjai találhatók ott, melyek felett a haza

géniusza megtört szívvel hullat keserű könyeket. Mint azon örökös, ki a birtokba vett ősi vagyon jövedelmeit sokszorosán túlhaladó igényekkel kezdi meg gazdálkodását: ki pazar költségei mellett, minden rendszer nélkül éppen azon földjét zsarolja szüntelen, a mely soha sem hagyta cserben gazdáját, – rövid idő múltán alászáll hitelében és a bizalomban: így a deák-párti kormány is, midőn azt hitte, hogy milliók áldozatán, válogatás nélküli kortesfogásokkal számát szaporítván, hatalmát megszilárdítani sikerült: utolérve a sors igazságos keze által, szertehullott mint a kéve; melynek köteléke önmagától mállott szét, mert szálait nem azon erkölcsi erő fűzte össze, mely táplálékát az öntudatos törekvéssel folytatott haza iránti gondoskodás tiszta forrásából meríti; – hanem azon külmáz, mely egy ideig összetartja a szálakat, biztosítja a hatalomnak is látszatát, de sokáig nem tarthat, mert hiányzik belőle azon erkölcsi erő, mely külmázra sohasem szorul.

Hiába volt tehát a párt zömének erőlködése, hiába ragadtak meg minden módot a hatalom további fentartására. A Deák párt tájékozatlansága, kormányának pedig határozott irány és minden rendszer s programul nélkül való tapogatózása: az országszerte megingatott bizalom s lábrakapott elégtelenségnek folyton nagyobb mérvben mutatkozó jelensége, tarthatlanná tette a további maradást. A volt baloldalnak vezére, Tisza Kálmán felismerve a Deák pártnak szorongatott helyzetét, lemondva a közjogi alap további meddő vitatásáról, ügyes kezekkel ragadta meg a kínálkozó alkalmat; a hatalom után nyúlt és ő lett a helyzet urává.

A fusio megtörtént. – Az egyesült „szabadelvű párt” soraiból szent glóriával környezetten emelkedett ki Tisza Kálmán alakja, – Egész nemzet szeme rajta csüngött; egész nemzet újra ébredt reményében, bizalmában. – „Íme – mondák – az önzetlen hazafi, a derék, az önfeláldozó, ki a válság szörnyű pillanatában kész szakítani politikai múltjával, kész lemondani a közjogi oppositioról. csak hogy hazájának helytelen irányban vezetett kormányzatát a nemzeti jólét, a megelégedés ösvényére vezesse! – Csak ő van hivatva a nemzet sorsán javítani: csak ő az, aki statusférfitá tapintattal. szellemi fensége, függetlensége és törhetetlen erélyével

pótolni képes az elődök mulasztását s teremt oly kormányt, melynek áldásteljes működése áthatja az országos politikai szervezet minden rétegét.” – így szólt a közvélemény, ez volt a közhangulat még azon időpontban is, midőn Tisza Kálmán, mint belügyminister, a kueseber ügy országos rendezésével megkezdte nagy horderejű működését.....

De rövid idő múltán hová szálltak alá a magasröptű remények! Hogyan vált szitokká a bizalom hangja az egész nemzet ajkán, midőn nem a pusztá szóból, nem a gyártott frázisokból s a fölforgató kritikából tanulta ismerni Tisza Kálmán nagyságát, hanem a kérlelhetlen tényekből, melyek mindegyikében büszke gögje, erejének túlbecsülése és zsarnoki hatalma nyerte megdicsőülését!

Ki hitte volna Tiszáról, hogy sokkal rosszabb kormányzást tudjon vinni azokénál, kiknek cselekvéseit oly élesen meg tudta bírálni? – Ki hitte volna Tiszáról, hogy valamikor egy élő hazugsággá válják? hogy benne oly keserűen csalódjék azon nemzet, mely teljes odaadással helyezte benne föltétlen bizalmát, s a mely nemzetnek hálául azt adta, hogy még létérdekével kapcsolatban álló közügyeit sem szabad gyűlésekben megvitatni? mert szabadságával játszik az, ki eme rendelet határait túllépi! Tehát alkotmányos országban élünk? avagy oly államban, hol egyetlen ember letépte a nemzet testéről a szabadság palástját, s magára vette azt azért, hogy a nemzet gyalázatára, örült tombolással tánczolhasson ennek feje felett?!

Meg kell csak kérdezni a köztörvényhatóságokat, hogy minő silány tényezőkké törpítette őket s velők autonómiájukat Tisza Kálmánnak zsarnoki kormányzata! Hova sülyed az erkölcsi tekintély, midőn Vasmegeye köztörvényhatóságának ismételt felterjesztése daczára sem engedélyezte Tisza, egy hatodik árvaszéki ülnöki állás rendszeresítését akkor, midőn a gyámügyi törvény oly nagy mértékben szaporította az árvaszék teendőit: akkor, midőn a köztörvényhatóság önerejéből előirányozta ennek fizetését; akkor, midőn ezen állás rendszeresítése nélkül az árvaszék felette fontos feladatát kielégítőleg megoldani képesnek nem nyilatkozott.

Valóban. Tisza Kálmánnak a köztörvényhatóságokkal szemben elfoglalt állását, leghűbben lehet hasonlítani azon lelketlen és zsarnok természetű atyáéhoz, ki üstökénél fogva vonszolja gyermekeit és tőlük mégis azt kívánja, hogy mosolyogjanak.

Minnek tehát az autonómia, ha ez úgy sem visel magán egyebet a puszta frázis jellegénél? Mire való az a nagy hű-hó és a megyegyülésekre való megjelenésekkel járó költekezés: ha legégetőbb szükségünk indoka alapján hozott határozataink sem emelkedhetnek érvényre. egyetlen egy ember indokolatlan határozata miatt!

Tisza Kálmán napnak képzeletét, mely körül a többi égitestek forognak. – Saját kezébe kívánja összpontosítani a hatalmat és agyrémeit törvényjavaslat, valamint' rendeletek alakjában, ráerőszakolni a nemzetre. – Ha meg volnánk győződve államférfiúi tevékenységének üdvös eredményéről: akkor meghajolnánk szent akarata előtt, – Ámde. midőn azt látjuk, hogy működésének ösztönző rugója nem más, mint a hatalomvágy: jellemvonása a dölyfös góg: szelleme az önhitt túlbecsülés; célja pedig a mameluk haddal, minél tovább tartó zsarnoki kormányzat: akkor kénytelenek vagyunk elfordulni tőle, még pedig azon keserű panaszzsal, hogy nemzet még soha senkiben anyira nem csalódott, mint a magyar nemzet Tisza Kálmánban!

A „közigazgatási bizottságokról” szóló törvény, mely már is a részvétlenség éhhalálával küzködik, a „közegészség” és „gyámügy” törvények; úgy a „bagatell” eljárás, valamint a „vámegyeség”; – nem-e az ő bölcsházai szellemének vézna szülöttei, melyeket annyi keserves vajúdás után alig volt képes életrehozni a mamelukok „bába serege!”

Hova jutunk ama veszedelmes lejtőn, melyre Tisza Kálmán vitte hazánk legszentebb érdekeit? – Országszerte panasz, keserű feljajdulás a felett, hogy majdnem összeroskadunk már az adók terhe alatt. – az alkotmányos élet feltételezte haladás, jólét gyümölcseiből pedig napról napra kevesebb. – Csak a parlament mamelukjai mosolyognak kedélyesen, mert hisz most övék a menyeknek országa: – a kik között Tisza Kálmán úgy áll, mint az

állatszelidítő, ki egy szempillantással tereli „csáléra” vagy „hajszára” jámbor barmait!

„Hova jutunk?” azt hiszem Tisza Kálmán nem tudja, s ezt tán a gőg mámorította tévedőnek megbocsáthatjuk. – Hanem mi kik a népért, a népben, a néppel együtt érezzünk, fájdalom, mi igen tisztán látjuk és tudjuk. – Mert hisz minden lejtő mélységbe vezet!

III.

Ausztriával létrejövén az egyezkedés, ennek feltételei az 18(57. évi XII. törvény cikkben nyertek kötelező erőt. E szerint közt»s tehát a külügy és a hadügy, valamint a két tárgyra vonatkozó pénzügy. Lássuk tehát mindakettőt. mennyire bővítettek ezek az elmúlt tíz év alatt? Nagyon egyszerű erre a válasz, mert csak azon egy puszta szóból áll, hogy: „semennyire”. Maradt mint az előtt volt az Isten nevében. Pedig főleg a hadügy tekintetében mennyi üdvös intézkedést lehetett volna tenni; mely míg egyrésztől nem sértette volna távolról sem a közösséget, addig nemzeti érdekeink s nemzeti követelményeinknek lett volna más résztől elég téve.

Így kellett volna kieszközölni azt, hogy Magyarországon a közös hadseregnek csak magyar ezredei helyeztessenek el és béke idején ezek kizárólag saját hazájukban állomásozzanak.

Törekedni kellett volna azon, hogy a magyar ezredekben, magyar legyen a vezényszó. – Mert hiszen alkotmányos országban, nem-e ismerhető el jogos kívánalomnak, hogy hazafiai ne idegen, hanem saját nemzeti nyelvükön vezényeltessenek? – És míg ezzel nemzeti igényünknek van elég téve. addig gyakorlati jelentőséggel bír az, hogy a magyar katonaság ne legyen gépszerű elem, hanem öntudatosan cselekvő s működő sereg, mely anyanyelvének hallatára, tud lelkesedni hazájáért s a királyáért.

És mert a hadsereg időkénti kiegészítése és az újonczok megajánlásának jogát, továbbá a szolgálati időnek meghatározását.

úgyszintén a katonaság elhelyezését és élelmezését illető intézkedéseket, úgy a törvényhozás, valamint a kormányzat körében Magyarország magának fentartotta: – nem-e kellett volna már régen gondoskodni arról, hogy a katona elszállásolással az ország lakosaira nehezedő teher, a különböző érdekek figyelemre méltatásával megkönnyítessék?

A kisebb községekben lakó köznép érzi és ismeri leginkább a katona elszállásolással járó terhek óriási súlyát, – melyet százasorosan fokoz annak tudata, hogy ez az egyenlő terheltség elvének éppen nem felel meg; mert hiszen számtalan község létezik, melyet minduntalan terhelnek katonasággal, m ig' a velők határos községek a katonaságot csak pusztán látásból ismerik.

Ezen lépten-nyomon felhangzó elégtelenséggel szemben pedig ott van elég város, mely óhajtaná s igen szeretné, ha katonaságot kapna: mert ezek fentartása nem kis mértékben növelné az iparosok és kereskedők üzleti forgalmát.

E két ellentétes érdek kiegyenlítése, más volna-e tehát, mint a nemzet összhangzó akaratának teljesítése: ha tudniillik adó arányában megállapított kulcs szerint kivetett közköltségen, törvényhozás útján elhatározatnék oly városokban a katonai laktanyák felállítását, melyek, mint közlekedési központok, egyúttal a hadsereg gyors összpontosítását is lehetővé tennék.

Egy szóval óhajtható ugyan, hogy a hadügy közössége érintetlenül hagyassék, hanem annyit mégis megkívánhatunk, mint magyar nemzet, hogy hazánkban csakis minden magyar ezred helyeztessék el, mely magyar nyelven vezényeltessék és állomása ne a néhány kiszemelt kisebb község legyen, hanem a városokban felállítandó laktanyák, melyek költségeihez édes örömet hozzá járul minden adófizető, mert vele csak érdekeinek kiegyenlítését látja érvényesülni.

Erről kellett volna tehát már régen gondoskodni a kormánynak és a törvényhozásnak!

A külügyi politika tekintetében szinte megkívánhatjuk, hogy állami létünket érdeklő minden kérdésben, a parlamenti úton kifejezett nemzeti akarat irányadóul szolgáljon. – Mert midőn hazánk

jövője forog szóban, akkor kell, hogy háttérbe szoruljon minden mellékes tekintet, és azt mint önálló nemzet nem viselhetjük el, hogy ne önmagunk, hanem más érdek által vezérelt elem gyakoroljon döntő befolyást oly teendők felett, melyek hazánk jövőendő sorsával oly szoros összefüggésben állanak. – Mi, mint magyar nemzet legközelebb állunk önmagunkhoz, s a midőn bármily irányból jövő törekvés akár közvetlenül, akár közvetve veszélylyel fenyegeti létünket: nem hódolhatunk első sorban idegen befolyásnak és idegen érdekeknek; hanem mindenekelőtt saját érdekünket védelmezzük és jogosan megkívánhatjuk, hogy ily viszonyok között összhangzó nemzeti akaratumnak szereztessek érvény, a bennünket fenyegető veszélylyel szemben.

Ámde fájdalommal kell tapasztalnunk, hogy éppen most, a mikor az európai jelentőségű keleti kérdés oly komoly aggodalommal töltötte el az egész magyar nemzet keblét, éppen most nem bírunk semmi tájékozottsággal hazánk jövőjét illetőleg, nincs jogunk határozni, tenni önsorsunk felett; hanem kénytelenek vagyunk vakon bevárni azon eshetőségeket, melyeket idegen befolyás alkot és önt oly formába, mely tán a mi akaratumk és a mi érdekünkkel nincs is kellő harmóniában!

Es ha keressük e bénaságnak okát, azt bizonyára nem az 1867-i kiegyezésben találjuk, hanem ismét csak Tisza Kálmánban, az imádozott statusférfiúban, ki tud süket, vak s érzéketlen lenni a nemzeti kívánalmakkal szemben, hanem a mi hazánk sorsát tetszése szerint szabadon igazgató bécsi kabinettel szemben: szolgálilag fejhajtó s alázatos.

A mely országnak nincs kifejlődött ipara, az képtelen Európa kultúrállamaival bármily tekintetben is versenyre szállni és folyton lépést tartani azon az ösvényen, melyet haladásnak nevezünk, s a mely a jólét céljához vezet. Mert az ilyen ország sorsa hasonlít az oly ember sorsához, kinek testi szervezete ki volna ugyan fejlődve minden irányban s ennek folytán a fokozatos erősülés feltételeit sem nélkülözné, – ámde a lélezési szervezet gyenge volta miatt kénytelen igen gyakran újult erőszerezésre pihenőt tartani addig, mig versenytársai könnyed léptekkel futják meg a pályát előtte.

Nem akarom ezzel azt mondani, hogy Magyarország alkotmányos aerája alatt a kormány és illetőleg a törvényhozás gondoskodása, tán éppen nem terjedt ki a hazai ipar emelésére; mert hiszen az iparszabadságról szóló törvenyczikk célja. a sorvasztó hatású czéhrendszer megszüntetésével és a szabad verseny útjának megnyitásával, csakugyan iparunk emelésére irányult. – Es bármennyire kénytelen vagyok elismerni azt, hogy az iparszabadságban kifejezett elvek szoros kapcsolatban állanak a mai kor zászlójára irt h a l a d á s eszméjével; – ilyen korlátlan alakban még sem tartom célravezetőnek hazánkra nézve, mert a helyett, hogy iparunk általa fejlődést nyerne: inkább alább száll napról-napra s lesz szülőanyja – a proletariátusnak!

Miben áll tulajdonképen az ipar fejlesztése? Nézetem szerint főképpen abban, hogy lehetőség nyújtassék ami, miszerint a közszükséglet megkívánta iparczikkek kellő mennyiségben és jó minőségben állíttassanak elő a hazai iparosok által s ekként ne legyünk kénytelenek más államok iparczikkeivel fedezni szükségleteinket. Es valljon eredményezte-e ezt hazánkban az iparszabadság V Éppen nem; sőt ellenkezőt. Mert hiszen mai napság, mihelyt valamely ipartermeléssel foglalkozó segédmunkás, néhány forint örökségnek lép birtokolja, avagy bármi utón egy kis vagyont szerzett, érti vagy nem az illető iparagot: mindjárt önállóságra törekszik; s míg anyagi és szellemi erőtlensége miatt silány kereset mellett tengeti folyton szaporodó családjának életét, – addig azon szomorú állapotot eredményezi ország szerte, hogy a szakmájukban jól képzett iparosok segédmunkások nélkül maradnak, vagy csak nehezen és drága bér mellett fogadhatnak fel segédeket, s ennél fogva csakis igen drágán képesek iparczikket előállítani s ezt is csekély mennyiségben.

De másrészt nem-e tapasztaljuk lépten-nyomon, hogy most egy volt ágens nyit szabó üzletet; majd pedig egy bukott kereskedő nyit nejének czéjje alatt czipő raktárt: amott pedig czifrábbnál czifrább bútorokat árul oly egyén, ki azelőtt két évvel még gabna után tudakozódott! Szóval az iparszabadság vívmánya Ion hazánkban az, hogy szakképzettség nélküli egyének, iparjegyük megváltásának pusztá ténye után nyitottak, nagy üzletet, azt tele

rakták külföldi áriuczikkekkel és csinálják a legnagyobb forgalmat hazai iparunk elnyomására és közvetve az ország anyagi felvirágzásának óriási kárára.

Szerény felfogásom szerint két mód áll előttünk, melyeknek segélyével a hazai ipar fejlődése eszközölhető lenne; még pedig az első az iparszabadságnak olykényt leendő korlátozása, hogy a szakértelem feltételezte qualificatio nélkül az országban senkinek iparjegy kiszolgáltatható ne lenne, és iparjegy csak magyar honpolgárnak adassék; a második pedig a közös vámterület megszüntetésével önálló vámterület létesítése. Mert ezek nélkül hazai iparunk soha sem fog kifejlődni, s a helyett, hogy az alkotmányos aerában anyagilag előrehaladnánk, inkább fogyunk s szegényedünk: mert pénzünket a külföldi ipartermelvények piacza emészti fel.

*

*

*

Hol állunk mi Európa egyéb államainak háta mögött; hol állunk még Ausztriától is: a mikor nem voltunk képesek anyagi erőnket egyesíteni egy önálló nemzeti bank felállítására? Azért nincs azután hitelünk, azért hiányzik a bizalom és azért vagyunk kénytelenek most már meglevő status adósságaink nagy kamatait is, nagy kamatra kölcsönvett pénzzel fizetni. – Több erély a kormányban; vitális érdekeink tekintetében összetartás a parlamentben, s óriási értéket képviselő állami javaink segélyével, igénybe véve a nemzet áldozat készségét, kétségtelenül össze tudunk hozni oly alapot, melyen nemzeti bankunk felállítható és a mely magyar bankjegyeink értékét az európai forgalom piacznán biztosítja.

Honnan tehát e szomorú állapot? Hol keressük annak okát, hogy az 1867-iki kiegyezés óta életkérdéseink változatlanul, megoldás nélkül maradtak, a midőn az alkotmányos kormányzat által kezünkbe adatott a mód, melynek segélyével a nemzet sorsát, anyagi és szellemi jólétét előmozdíthatjuk? – Az okot könnyű megtalálni, bár megosztott. – Mert míg fele részét kitüntetve láttuk feljebb, midőn az egymást felváltott kormányok tervszerűtlen, minden magasabb politikai cél nélkülöző eljárására rámutattunk:

addig az ok másik felét a parlament többségének szellemi és erkölcsi gyarlóságában találjuk fel: mely nem csatlakozik vitális érdekeink eldöntésénél a haza érdekeit szélesebb körben felkaroló párthoz, – hanem követi vakon, igen gyakran legtisztább meggyőzésének feláldozásával, a kormány akaratát: mely kormány teremt ugyan, de nem üdvöset, hanem oly dolgokat, melyek napról napra közelebb viszik nemzetünket a koldus tarisznyához. Hja. de ezek az urak büszkék a „mameluk” elnevezésre!

A míg tehát nem sikerül a magyar parlamentet oly egyénekből összealkotni, kik minden mellétekintet mellőzésével a hazafiúi tiszta meggyőzés politikáját követik: a míg a kormány uszályát vakon hordozó mameluk tábor helyett, meggyőzését minden irányban függetlenül érvényesíteni tudó és akaró képviselőknem foglalják el az országgyűlés padjait: addig hiába is várjuk a haza sorsának jobbra fordultát!

Mert ha a magyar parlamentben a meggyőzés politikáját látjuk uralomra vergődni; ha tapasztalni fogjuk azt, miként emez irány, a pártok fölbomlását és tán a meglevő kormány lehetetlenségét eredményezi: azért ne féljünk, sőt nyugodtan nézhetünk hazánk jövője elé; mert ezen pártforrongásból felszínre jön a tiszta elem, kiválik egy oly többség, mely kormánya által az ország sorsát elfogja vezetni azon ösvényre, melynek kiindulási pontja ugyan az 1867-iki kiegyezés, de eltéveszthetlek célja a haza anyagi és szellemi jóléte leend. Es ekkor nem lesz okunk oly kétségbeejtő bizonytalansággal azt kérdezői, hogy: „h o v á j u t u n k ? !”